

SAADET ÇAĞATAY'IN İLK TANITIM YAZISI IŞIĞINDA TÜRKİYE'DE DİLBİLGİSİ ÇALIŞMALARI*

Zafer ÖNLER**

Özet

Cumhuriyet döneminde, Tahsin Banguoğlu'nun 1940 yılında yazmış olduğu "Ana Hatlarıyla Türk Grameri" başlıklı kitap, daha sonra yazılan dilbilgisi kitaplarına örnek oluşturmuştur. Bu esere bir değerlendirme yazısı yazan Saadet Çağatay, yöntem olarak eseri takdirle karşılamış ancak eksik olarak gördüğü noktalara da işaret etmiştir. Daha sonraki yıllarda yazılmış olan çok sayıdaki dilbilgisi kitapları, Banguoğlu'nun, sözü edilen ve daha sonra yazdığı dilbilgisi kitaplarını, dilbilim alanındaki çok büyük gelişmelere karşın, yöntem ve anlayış açısından aşamamışlardır. Özellikle dilbilim alanındaki gelişmelerden uzak kalınması, yazılan kitapların çoğuna birbirlerinin tekrarı niteliğini vermiştir. Bu eserlerde eşzamanlılık, ölçünlü dil ve ağız malzemesi olguları bile göz önüne alınmadığından, hâlâ J. Deny'nin verdiği kimi örnekler bile tekrar edilmektedir. Birçok dilbilgisi kategorileri birbirine karıştırılmaktadır. Niçin yazılmış oldukları anlaşılamayan, birbirlerinin her bakımdan tekrarı niteliğindeki bu kitaplar, Türkiye Türkçesinin modern dilbilgisi kitabı olmaktan uzaktır. Gerek dilbilgisi, gerekse dilbilimin dünyada ulaştığı gelişmelerden yararlanarak, Türkiye Türkçesinin grameri üzerine geniş kapsamlı bilimsel çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Dilbilgisi, Türkiye Türkçesi, dilbilgisi kitapları, Türkoloji, Saadet Çağatay, Tahsin Banguoğlu.

On Saadet Çağatay's Comments and the studies on Turkish Grammar

* Bu çalışma, 25-26 Ekim 2007 tarihinde Prof. Dr. Saadet Çağatay'ın 100. Doğum Yıldönümü Etkinlikleri kapsamında Bölümümüzce düzenlenen "Saadet Çağatay Kişiliğinde Willy Bang Kaup Öğretisi" Sempozyumunda sunulan bildirinin makale hâline getirilmiş biçimidir.

** Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: zaferonler@gmail.com

Abstract

The book titled “*Ana Hatlarıyla Türk Grameri*” which was written by Tahsin Banguoğlu in 1940 in the Republican era, became a model for the grammar books written later on. Saadet Çağatay who wrote an evaluation article for this work, appraised it as its method but also indicated its incomplete points. Many grammar books written later on, could not go beyond Banguoğlu’s grammar books which are mentioned and which he wrote afterwards in turn of method and perception in spite of the major progress in the field of linguistics. In particular, being far from the developments in the field of linguistics caused the books written in this field to become repetitions of each other. Despite not taking “synchronism”, “standard language” and “dialectal materials” into consideration in these works, some examples given by J. Deny are still in use. Many grammatical categories in these works are stirred. These books which are the repetitions of each other in every respect and can not be understood the reason of their being written, are distant from the modern grammar book of Turkish language. Profound scientific studies on the grammar of modern Turkish language are essential availing of the developments which both the grammar and linguistics has reached in the world.

Keywords: Grammar, Turkish language, grammar books, Turkology, Saadet Çağatay, Tahsin Banguoğlu.

Lisans öğrenimimde öğrencisi olmakla her zaman övünç duyduğum Prof. Dr. Saadet Çağatay, Reşit Rahmeti Arat’la birlikte, Willy Bang ekolünün Türkiye’deki iki temsilcisinden biri ve aynı zamanda Türkiye’de modern Türkolojinin ilk kuşak kurucularındandır. O, çalışmalarının ana eksenini Eski Türkçe dönemi oluşturmakla birlikte, başta çağdaş Türk dil ve lehçeleri olmak üzere, çok geniş bir yelpazede yayın yapmıştır. Yayınlarının içerisinde birçok tanıtma yazısı da bulunmaktadır. Bu tanıtma yazılarının ilki, Tahsin Banguoğlu’nun *Ana Hatlarıyla Türk Grameri*¹ adlı eseri için yazmış olduğu kısa bir yazıdır.

Bu yazıda, Çağatay’ın söz konusu tanıtma yazısından yola çıkarak, Banguoğlu’nun gramer çalışmaları ile genelde Türkiye’deki dilbilgisi kitaplarının yaklaşımlarına değinilecektir.

Cumhuriyet döneminde modern anlamda ilk dilbilgisi kitabı Tahsin Banguoğlu tarafından yazılmıştır. *Ana Hatlarıyla Türk Grameri* adını taşıyan ve 96 sayfadan oluşan bu eser, 1941-42 yıllarında ortaöğretim Türkçe öğretmenleri için bir rehber kitap olması amacıyla yazılmış, dilbilgisinin genel çerçevesini çizen küçük hacimli bir eserdir² (Banguoğlu: 1940).

¹ Tahsin Banguoğlu, *Ana Hatlarıyla Türk Grameri*, Ankara 1940. II. Baskı: Dergâh yayınları, İstanbul 1979, 339s.

² Banguoğlu, *Ana Hatlarıyla Türk Grameri* adlı eserinin ikinci baskısı için yazdığı önsözde,

Saadet Çağatay, *Ülki* dergisinde bu kitap için yazmış olduğu tanıtma yazısında eserin ana bölümlerinin bir genel değerlendirmesini yapmaktadır (Çağatay: 1941). Çağatay, eseri bilimsel açıdan olumlu karşılamakta, özellikle açıklık ve düzen (sarahat ve intizam) bakımından övgüye değer bulmaktadır. Yazıda dilbilgisi kitaplarının gereksiz ayrıntılar içermesini doğru bulmamakla birlikte bu eserde çeşitli konuların çok kısa geçilmiş olmasını bir eksiklik olarak değerlendirmektedir. Ancak yazarın alana hâkimiyetinin altını çizmekte ve yöntemsal yaklaşımın doğruluğunu vurgulamaktadır.

Eserin fonetik kısmının oldukça kısa tutulmasının nedenini ortaokullar için yazılan bir kitap olmasına bağlayan Çağatay, özellikle Türkçede çok rastlanan “Kontraksiyonlar, Metathese ve Enklis” (kaynaşma, ses aktarımı ve sones düşümü) konularına yer verilmediğini dile getirerek, *r*, *n*, *l* seslerinin düşmesi konularına kısa da olsa değinilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Banguoğlu'nun fonetik bölümünde birçok terimi Türkçeleştirmiş olmasını belirten Çağatay, eserde yer verilen aşağıdaki Türkçe terimleri, Batı dillerindeki karşılıklarıyla sıralamaktadır:

“oynaklanma (articulation), patlayıcıkons. (explosif), sızıcıkons. (fricatif), akıcıkons. (sonnante), katıkonson (Gerauschlaut), gerileme (tension), duraklama (tenue), çözülme (détente), ulaşma (liaison), dil benzeşmesi (assimilation plateale), dudak benzeşmesi (assimilation labiale), ilerleyici benzeşmesi (assimil. progressive), gerileyici benzeşmesi (assimil. régressive), atlama (mutaion), önses (initial, Anlaut.), içses (médial; Inlaut.), sones (final, Auslaut) vs.”

Çağatay'ın eserin morfoloji bölümüne ilişkin değerlendirmeleri daha dikkat çekicidir. Bu bölümün “kelime teşkili” ve “kelime tasrifi” olmak üzere ikiye ayrıldığına işaret ederek, “kelime tasrifi” bölümünde yalnızca isim ve fiilden söz edildiğini ve konunun çok kısa tutulduğunu belirtmektedir. Oysa ada ilişkin olan “denominal” ve “deverbal” adların “kelime tasrifi” bölümünün yanında yer almasının daha doğru olacağına işaret etmektedir.

eserin yazılış nedeni üzerine şu bilgileri vermektedir: “Dil inkılabı yıllarında (1932-35) mekteplerden gramer dersleri kaldırılmıştı. Sonradan bu dersleri yeniden programa almak düşünülmüş. Maarif Vekili rahmetli Hasan Âli Yücel beni çağırdı (1940 başlarında). Bir kitap yazdırmış, belli ki beğenmemiş. “Bunu sen de bir kere oku”, dedi. Tekrar görüştüğümüzde düşüncelerimi anlattım. “Bize ‘gramer inkılabı’ değil, doğru dürüst bir gramer kitabı lâzım, dedim. Bu da artık bir taklit değil, Türk Dilinin kendi yapısından çıkarılmış bir ‘tasnif’ olmalıdır. “Sen bir kitap yazacaksın” dedi. Banguoğlu bu baskı üzerinde bir yıl kadar çalışarak, bazı tanımları yeniden yaptığını, zayıf yönlerini iyileştirdiğini, bazı yerleri genişleterek örnekleri çoğalttığını belirtmektedir.

Çağatay, eserin yazılışında genel olarak uygulanan yöntemin doğru olduğunu ve yazarın bilimsel yetkinliğini şu ifadelerle dile getirmektedir: “Bununla beraber kitaba umûmî bir bakış atfedilirse müellifin tamâmıyla mevzuuna hâkim olduğu her yerde gözükmeğdedir. Bu cihet eserin en takdire şayan tarafıdır. Meselâ: morfolojiye başladığı zaman “Kelimelerin yapısı” adlı mukaddimesinde morfim, kök, ek, taban kısımlarına ayırdıktan sonra bir daha ‘kelimelerin yapı bakımından tasnifi’ bölümünde aslı kelimeler (bunlara kök de diyebilirdi) müştak kelimeler (yâni eklerle bağlı olan kelimeler) ve mürekkeb kelimeler olarak alıyor; asıl bundan sonra kelimelerin mânâ bakımına geçiyor. Yâni bir fasıl içinde ne kadar söylenecek, bölünecek ve isimlenecek iş varsa, onların hepsine az çok temâs edib geçmektedir. Tabiatıyla bu tarz izzahat yazanın mevzuunu iyi bildiğini gösterir.”

Çağatay, sayılarla ilgili konunun eksikliğine değinmekte ve “Sayıların Abstrakt isim eki ile yapılan beşlik, onluk gibi, cemi eki ‘ler, lar’le yapılan bir topluluk gösteren üçler, yediler, kırklar gibi isimler, ve fiil eki - la -ile yapılan ikile-, üçle- gibi şekiller yoktur.” demektedir.

Eseri genelde olumlu olarak değerlendiren Çağatay yazısını şöyle sonlandırmaktadır: “Umûmiyetle metolla yazılan bu gramerin kıymeti üç noktada hülâsa edilebilir: birincisi - türkçe ıstılahlar iycad etmesi ve türlü dillerden ıstılahlar alması; ikincisi - güzel cedvellerle maksadını daha sarıh anlatması ve üçüncüsü - sarıh tasnifler vermesidir. Bâzı ihtisârlar olmakla berâber gramer bir harita gibi önümüzde duruyor. Müellif’ten daha uzun ve daha geniş (mümkün derecede etimolojilere de ehemmiyet verilen) bir gramer bekleyorz.”

Çağatay’ın T. Banguoğlu’ndan bu beklentisi, denilebilir ki fazlasıyla gerçekleştiriliyor. Bilindiği gibi Banguoğlu bu çerçeve eserden sonra fonetik konusunda Türkiye Türkçesinin grameri üzerine çalışmalarını derinleştirerek sürdürmüş (Banguoğlu: 1958); daha sonra bu esere yapıbilgisi ve sözdizimini de ekleyerek *Türkçenin Grameri* adıyla ayrıntılı bir kitap ortaya koymuştur (Banguoğlu:1974).

Banguoğlu’nun 1974’te *Türkçenin Grameri* adlı kitapta bir araya getirilen dilbilgisine ilişkin çalışmalarının başlangıcı 1940’lı yıllara gitmektedir. Dilbilimin bu tarihlerdeki düzeyi göz önüne alındığında, bu çalışmaların bilimsel niteliklerinin oldukça yüksek övgüye değer oldukları görülür. Yukarıda Saadet Çağatay’ın da dikkat çektiği üzere Banguoğlu özellikle dilbilgisi terimlerinin Türkçeleştirilmesinde de büyük bir hizmet gerçekleştirmiştir. Ancak bu terimlerin bir bölümü benimsenip yaygınlaşmamış, önemli bir bölümü ise benimsenmeyip Banguoğlu’na özgü terimler olarak kalmışlardır. Benimsenip yaygınlaşmayan terimlerine şu

örnekler verilebilir: *adlama* (terim), *sesli* (ünlü), *sesdeş* (ünsüz), *takı* (edat), *bağlam* (bağlaç), *kimse* (özne), *isimleme* (dolaylı tümleç), *zarflama* (zarf tümleci), *kime hali* (yönelme), *kimin hali* (ilgi) vb.

Banguoğlu, *Türkçenin Grameri* adlı eserinin sonuna, kullandığı terimlerin Fransızca karşılıklarıyla bir listesini eklemiştir. (Banguoğlu: 1974, 587-615).

Banguoğlu'nun fonetikte Türkçenin seslerini belirlerken göstermiş olduğu titizlik, günümüzde yazılan birçok dilbilgisi kitabında ne yazık ki görülememektedir. Bu çalışmalara yöneltilecek en temel eleştiri, eşzamanlılığı pek dikkate almayarak, gerek sesbilgisi gerekse yapıbilgisinde, ölçünlü dilde artık kullanılmayan birtakım verilere yer vermiş olmalarıdır. Örneğin *η*, *x* gibi sesler ölçünlü Türkiye Türkçesi için artık söz konusu değildir. Ses değişim ve düşmelerinde Türkçenin dilbilgisinde, tarihsel evrelerdeki bazı biçimlere gitmek gereksizdir. Addan ad yapma ekleri arasında vermiş oldukları *+iη* eki için, *kayın* (hısım), *kayın* (ağaç), *yalın* (alev), *yalın* (çıplak) gibi örneklerin Türkiye Türkçesi gramerinde yeri olmamalıdır. Aynı şekilde ağız malzemelerinin de ölçünlü dilin gramerinde söz konusu edilmemeleri gerekir.

Bu ve benzeri yaklaşımların dışında Banguoğlu'nun *Türkçenin Grameri* adlı eseri, mevcut çok sayıdaki dilbilgisi kitaplarının bilimsel nitelik açısından en yetkin olanı sayılabilir. Eserin, Türkiye Türkçesinin gramer kitapları içinde bilimsel açıdan en önemli eser olma özelliğini koruyor olması, ne yazık ki 1940'lı yıllardan bugüne dilbilgisi alanında pek mesafe alınmadığının da kanıtı olarak ortada durmaktadır.

Türkiye Türkçesinin modern anlamda ilk ayrıntılı grameri Jean Deny tarafından yazılmıştır (Deny: 1921) Henüz ölçünlü bir Türkiye Türkçesinden tam olarak söz edilemeyecek bir dönemde ve yazı devrimi öncesinde yazılan bu kapsamlı eser, daha sonraki dönemde yazılan birçok dilbilgisi kitabına da bilimsel kaynaklık etmiştir. Yazıldığı döneme göre bilimsel açıdan yetkin ve içerik olarak oldukça ayrıntılı bu eser, daha sonra Ali Ulvi Elöve tarafından Türkçeye çevrilmiştir (Deny: 1941).

Yazı devriminden önce ve henüz belirli bir ölçünlü Türkçeden söz edilmediği dönemde yazılmış olan eserde bu nedenlerle kimi sorunlar ve gereksiz bilgiler de yer almaktadır.

Daha sonra yazılan dilbilgisi kitapları Banguoğlu ve J. Deny'nin eserlerinden büyük ölçüde yararlanmışlardır. Bugüne dek yazılan çok çeşitli hacim ve nitelikteki dilbilgisi kitaplarına genel olarak bakıldığında, bilimsel açıdan Banguoğlu ve J. Deny'in aşılamadığı hemen fark edilmektedir. Bunun bir diğer anlamı, çağımızda her alanda görülen baş döndürücü

gelişmelere karşın, gramer alanındaki gelişmelerin Türkiye'deki çalışmalara yansımadağı, bir yansımadan söz edilse bile bunun çok sınırlı ve yetersiz düzeyde kaldığı söylenebilir.

Günümüzde piyasada sayılamayacak derecede çok sayıdaki dilbilgisi kitabına baktığımızda, bunların aralarındaki farkların yalnızca boyutlarıyla sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu kitapların çoğunda, çeşitli konularda verilen sözcük örnekleri bile birbirinin aynıdır. Örneğin J. Deny'nin aykırılışma için verdiği *attar, muşamma* (Deny: 1941, s.142) gibi örneklerin bu kitapların neredeyse hepsinde tekrarlanageldiği görülmektedir. Yeni bir yaklaşım, şimdiye dek yazılmış olanlardan önemli bir farklılık göstermeyen bunca dilbilgisi kitabının yazılması bir gereksinimden mi kaynaklanmaktadır? Kitapların benzerliklerine bakıldığında, yazılış nedenlerinin bir gereksinim, bir boşluğu giderme olmadığı açıktır. Her alanda olduğu gibi bu alanda da arz talep kuralının işleme söz konusudur. Bu alandaki talep, üniversitelerin hemen hepsinde bulunan Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin yanı sıra, tüm üniversitelerin her bölümünün birinci yılında okutulan Türk Dili derslerinden kaynaklanmaktadır. Bu durum birçok üniversitedeki öğretim üyeleri için bir dilbilgisi ya da dilbilgisi/kompozisyon kitabı yazmayı çekici kılmaktadır. Ne yazık ki öğretim elemanlarının bu alanda kitap yazmaya yönelmeleri, söz konusu alanda kitap olmayışından ya da yazacağı kitabın farklı oluşundan değil, mensup olduğu üniversite öğrencilerine kendi yazdığı kitabı önermek ve okutmak arzusundan kaynaklanmaktadır. Amaç bu olunca da bilimsel kaygı arka plana itilmekte, daha önce yazılmış kitaplardan yeni kitaplar üretilmekte, hatta çeşitli konuları açıklamak için verilen örnekler bile hep aynı kalmaktadır.

Türkiye Türkçesinin grameri üzerine yazılan kitapların ortak sorunları şöyle sıralanabilir:

1. Dilbilim alanında meydana gelen gelişmelerden uzak kalınmış, dolayısıyla dile ilişkin birçok ilke ve yaklaşım dilbilgisi kitaplarına yansımamıştır. Nitekim dilbilim alanına ilişkin eserler, ancak 1970'li yıllardan itibaren Türkçeye çevrilmeye başlanmıştır. O tarihlerde çevirilerin dışında özgün çalışması bulunanlar olarak, Necip Üçok'un kitapları bir yana bırakılırsa (1947; 1951) Doğan Aksan (1971) ve Süheyla Bayrav (1969) gibi sınırlı sayıda addan söz edilebilir. Alanın kendine özgü terminolojisi, ülkemizde lisans düzeyinde öğrenim veren dilbilim programlarının olmayışı, yapılan çevirilerin dilbilgisi çalışmalarına yansımalarını da geciktirmiştir.
2. Dilbilgisi kitaplarında, eşzamanlılık ve art zamanlılık ilkelerinin dikkate alınmadığı sıkça rastlanan bir tutumdur. Ölçünlü dilin gramerini eşzamanlı bir yaklaşımla işlemesi beklenen kitapların çoğunda, gereksiz

yere, artık kullanılmayan biçimlere gidildiği ve köken açıklamalarına yer verildiği görülmektedir. Örneğin, Türkçenin seslerinden söz ederken bir nazal *ŋ* sesi, *ò* sesi gibi sesler, ölçünlü dilin sesleri olmadıkları için dilbilgisi kitaplarında da yer almamalıdır.

3. Dilbilgisi kitaplarının çoğunda ölçünlü dilin dışına çıkılmakta, yerel ağız malzemelerine yer verilmektedir. Ağız malzemeleri doğal olarak diyalektolojik çalışmaların konusudur. Birtakım fonetik olayları açıklamak için ölçünlü dilde örnek bulunamayınca ağız malzemelerinden örnekler verilmek yoluna gidilmektedir. Üstelik verilen bu örnekler birçok kitapta aynı sözcüklerden oluşmaktadır. Örneğin ses aktarımına verilen *körpü*, *yarpak*, *torpak* sözcükleri dilbilgisi kitaplarının neredeyse tümünde yer almaktadır. Ses aktarımı olarak adlandırılan olayın niteliğini açıklamak, öğretmek başka bir şey, bunun Türkiye Türkçesinde olup olmadığını göstermek başka bir şeydir. Bunun gibi örnekler oldukça fazladır. Bu durum, daha önce başka kitaplarda yer alan başlıklar şablon halinde alıp, bu başlıklar için örnek sözcük bulma yoluna gitmekten kaynaklanmaktadır. Oysa yapılması gereken, hazır başlıkların altını doldurmaya çalışmak değil, malzemededen başlıklar üretmek olmalıdır. Dilbilgisinin işlevi, kural koyup, o kurala örnek aramak değil, dildeki işleyişin kurallarını ve yasalarını ortaya koymaktır.

4. Dilbilgisi kitaplarında fonem ile ses ayırımının yapılmamış olmasından, fonetik bölümlerinde ses terimi ile aslında çoğu kez fonemlerin kastedildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle de Türkiye Türkçesinde biri ön, biri art damak olmak üzere iki *k* sesi ile, gene ön ve art damak olmak üzere iki *g* sesi; biri ince biri kalın olmak üzere iki *l*, biri geniş biri dar olmak üzere iki *e* sesinin varlığı hiç söz konusu edilmemektedir. Bu nedenle de birçok dilbilgisi kitabında yer alan Türkçenin sesleri tablosunun aslında Türkçenin fonemleri tablosu olduğu görülmektedir.

Aynı sorun morfemler için de söz konusudur. Sözcüklerin yapı çözümlemelerinde amaç, yapıyı oluşturan ve birer anlam birim olan morfemleri göstermektir. Morfem niteliği taşımayan öğeler yapı çözümlemesinde bir birim değillerdir.

Ad durumu, çeşitli kitaplara göre hâlâ sayısı oldukça tartışmalı bir konudur. Özellikle *yazın*, *kışın*, *ilkin* gibi sözcüklerdeki *+n* morfemi ile *+ça* morfeminin ne oldukları konusunda değişik kitaplarda farklı şeyler söylenmektedir. Oysa Türkiye Türkçesinde bu iki morfem de adlardan zarf türetmektedirler. Özellikle *+n* morfeminin kullanımı çok yaygındır: *yazın*, *gündüzün*, *ilkin*, *ansızın*, *yayan*, *öğlen*, vb. Aynı şekilde, *bence*,

insanca, dağca, yıllarca örnekleri de addan türemiş zarflardır. Bu nedenle bu her iki ek de zarflara vurgunun son hecede olmaması kuralına bağlı olarak vurgu almayan eklerdir. Durum ve zarf kategorilerinden her ikisinin de fiile bağlantılı olması nedeniyle +çA, +n morfeplerinin kimi zaman durum, kimi zaman zarf olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Örneğin ad durum eklerinde “Yoldan geldim.” cümlesiyle, “Yorgunluktan bittim.”, “Doğrudan anlat.” cümlelerindeki +DAn morfepleri doğal olarak aynı işlevlerde değillerdir. İlk cümlede +DAn durum eki, ikinci ve üçüncü +DAn eki cümlede zarflaştırma işlevindedir.

5. Fiil konusu en çok ihmal edilen konudur. Dilbilimdeki gelişmeler bu alana da yansıtılmamaktadır. Kip kategorisi tümüyle zaman kategorisiyle karıştırılmakta ve bir biçim sorunu gibi görülmektedir. Fiil çekiminde eklerin adlandırılışı onların bir mutlak zaman eki gibi görülmelerine neden olmaktadır. Bu konuda da tersinden bir yol izlenmekte, zamanın hangi biçimlerle ifade edildiği değil, biçimlerin belirli bir zamanı anlattığı gibi bir yönleme başvurulmaktadır. Böylelikle çekimli fiilin aldığı morphem her zaman aynı işlevdeymiş gibi kabul edilmektedir. Örneğin: “Bu koşulları yerine getirmezsen yarın kesinlikle buraya gelmeyeceksin.” cümlesi ile “Biliyorum yarın gelmeyeceksin.” cümlelerindeki “gelmeyeceksin” yüklemeleri, dilbilgisi kitaplarımıza göre yalnızca gelecek zamanın II. tekil kişi olumsuz biçimleridir.

6. Sözdizimi konularında, cümle sınıflamalarına ilişkin terim tartışmaları gerçek amacın yerine geçmiştir. Temel sorun kaç türlü cümle ve sözcük öbeği bulunduğuymuş gibi bir görünüm ortaya çıkmıştır. Terim konusunun bir araç olduğu, asıl amacın bütünden parçaya gitmek yoluyla cümleyi ve onu oluşturan öbekleri kurucularına ayırtırmak, onu tek öğeye indirgeyinceye kadar sürdürmek ve öğeler arasındaki ilişkileri göstermek olduğu gerçeği bir yana bırakılmıştır.

7. Devrik cümlelerin bir cümle vurgusu sorunu olduğunu açıklayan çok az kaynak bulunmaktadır. Oysa Türkçede cümle içerisinde vurgulanan sözcüğün yükleme yaklaştırıldığı, yüklemün vurgulanması durumunda ise sonda yer almadığı dilbilgisi kitaplarının çoğunda değinilmeyen, ama bilinen bir kuraldır. Türkçenin bu özelliğinden dolayı konuşma dilinde devrik cümleye daha çok yer verilmektedir.

8. Birçok kategori ve konuların tanımlanmasında yeterli özenin gösterilmemesi yaygın bir tutumdur. Örneğin, morphem düzeyinde anlamsız birimlerden söz etmek mümkün değildir. Bu genel ilkeye

karşın dilbilgisi kitaplarının birçoğunda edatlar (ilgeç) “kendi başlarına anlamı olmayan kelimelerdir” biçimindeki tanımlamalar yapılmaktadır.

Dilbilgisi kitaplarındaki sorunlar ne yazık ki yukarıda sıralanan konularla sınırlı değildir. Dilbilim alanındaki gelişmeleri göz önüne alarak Türkiye Türkçesinin bir dilbilgisi kitabını yazmak elbette kolay gerçekleştirilecek bir konu değildir. Böyle bir eserin yazılabilmesi için, dilbilgisinin farklı kategorileri üzerine yapılmış yetkin monografilerin yazılmış olması gerekir.

* * *

Sonuç olarak, Tahsin Banguoğlu'nun dilbilgisi alanında yazmış oldukları ne yazık ki hâlâ aşılamamıştır. Dilbilgisi kitaplarının birçoğu Banguoğlu'nun bu alandaki çalışmalarının oldukça gerisinde kalmaktadır. Bu tür kitaplara bakıldığında insan, bu kitapları yazarların Banguoğlu'nu ya okumadıkları ya da okudukları halde anlamadıkları duygusuna kapılmaktadır. Her iki olasılık da son derece üzücüdür.

KAYNAKLAR

- AKSAN, D. (1971). *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları. Ankara.
- BANGUOĞLU, T. (1940). *Ana Hatlarıyla Türk Grameri*. Ankara. II. Baskı: Dergâh Yayınları, İstanbul 1979.
- (1959). *Türk Grameri, Birinci Kitap, Sesbilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- (1974). *Türkçenin Grameri*, Ankara.
- BAYRAV, S. (1969). *Yapısal Dilbilimi*. İstanbul.
- ÇAĞATAY, S. (1941). “Dr. Tahsin Bangoğlu, Ana Hatlarıyla Türk Grameri; Maarif Matbaası, İstanbul 1940, 96 sahife”. *Ülkü. Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*. C: XVII-99. Ankara: Zebra Mat. Mayıs 1941. s.285-286.
- DENY, J. (1921). *Grammaire de la langue turque, dialecte osmanli*. Paris.
- (1941). *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*. Çev: Ali Ulvi Elöve. İstanbul.
- ÜÇOK, N. (1947). *Genel Dilbilim (Lengüistik)*. Ankara.
- (1951). *Genel Fonetik*. İstanbul: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.